

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste valdkond

Ühiskonnateaduste instituut

Infoühiskond ja sotsiaalne heaolu

Sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika eriala

Lauriin Mein

Kriisihoidusperede teenus ja toimimine Eestis

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Judit Strömpl, Phd

Tartu 2023

AUTORIDEKLARATSIOON

Käesolevaga kinnitan, et olen koostanud bakalaureusetöö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Lauriin Mein

27.05.2023

ABSTRACT

Emergency Foster Care Service and its Functioning in Estonia

The purpose of this bachelor's thesis is to gain knowledge and understanding of the functioning of the emergency foster care service in Estonia, including its rationale, initial positive experiences, and challenges in implementation. The emergency foster care service was established in Estonia in 2020, and as far as I am aware, there has been no prior research conducted on this subject.

The research questions formulated for this study are as follows:

1. What are the initial experiences and evaluations of experts regarding the emergency foster care service?
2. What is the process of placing a child in emergency foster care as seen by the experts?
3. What is the expert opinion on the functioning of the emergency foster care service in Estonia?

Three qualitative interviews were conducted, involving two experts in emergency foster care and one local government child protection worker.

The analysis revealed a significantly higher demand for emergency foster care in Estonia than the current capacity allows. It is crucial to raise awareness among the public and local authorities about the benefits of emergency foster care, enabling people to make better use of this valuable resource.

Emergency foster care provides an opportunity to place a child in a family-like environment, avoiding the need for them to be placed in a children's shelter. All study participants acknowledged the positive impact on a child's development during their stay in emergency foster care.

Keywords: emergency foster care, institutional foster care, childhood, family, child wellbeing

Sisukord

SISSEJUHATUS.....	6
1 TEOREETILINE ÜLEVAADE	9
1.1 Turvaline lapseõlv	9
1.2 Lapse parimad huvid	11
1.3 Asutuses olemise kahjulikkus lapsele	13
1.4 Kriisihoolduspere	13
1.4.1 Kriisihoolduspereks saamine	14
1.4.2 Kohaliku omavalitsuse (KOV) ülesanded.....	15
PROBLEEMISEADE	16
2 METOODIKA	17
2.1 Andmekogumine	17
2.2 Uurimuse eetiline aspekt.....	18
2.3 Uurimuses osalejad	18
2.4 Andmeanalüüs	18
2.5 Eneserefleksioon	18
3 TULEMUSED JA ARUTELU.....	20
3.1 Kriisihoolduspere süsteem	21
3.1.1 Kriisihoolduspere eesmärk.....	21
3.1.2 Vajadus kriisihoolduspere järele Eestis	22
3.1.3 Lapse vanus, õdede ja vendade arv ning laste emakeel	22
3.1.4 Rahaliste vahendite puudus.....	24
3.2 Kriisihoolduspered	24
3.2.1 Pered, kes soovivad olla kriisihoolduspered	24
3.2.2 Kriisihoolduspereks saamise protsess	25
3.2.3 Peamised murekohad kriisihooldusperede teenusega	26

3.2.4 Suhted bioloogiliste vanematega.....	29
3.3 Lapsed	29
3.3.1 Hädaohus olevate laste vajadus kriisihoidusperede järele	29
3.3.2 Perest eraldamise mõju lapsele	30
4 JÄRELDUSED JA KOKKUVÕTE.....	32
KASUTATUD KIRJANDUS.....	34
LISAD.....	38
Lisa 1	38
Lisa 2	39
Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks.....	40

SISSEJUHATUS

Läbi enda praktika kogemuste sain aru, et sotsiaalvaldkonnas töötavad inimesed ei pruugi teada, mis on kriisihoolduspere. Hakkasin mõtlema sellele, et kui oleks suurem teadlikkus sellest teenusest saaks võib-olla rohkem lapsi/noori ka sellele teenusele suunata.

Praktika ajal nägin väga jõhkrat füüsilist väärkohtlemist alla aastase lapse vastu. Kasutan sellist sõna, sest seda ei ole võimalik muul moel edasi anda. Selle juhtumi puhul määras kohus ajutise eeskoste sellele kohalikule omavalitsusele, kus laps pärit oli, nii kauaks kuni kohus teeb enda lõpliku otsuse ema suhtes. See lugu puudutas mind sügavalt kuna märgid olid näha juba varasemalt. Lapse ema on vaimse puudega, kuid käis tööl ja sai enda eluga senini hästi hakkama. Vastuvõtule tulles märgati lapsel verevalumeid, kuid ema väitel ei teadnud tema neist midagi, sel hetkel ei olnud lapsele peale verevalumite muid vigastusi tekitatud. Korduvalt võttis haigla ühendust selle pere kohaliku omavalitsusega, et lapse heaolu ja turvalisust käidaks kontrollimas, eriti kuna emal oli vaimne puue ja abis tal kedagi ei olnud. Kahjuks avastati selle lapse abivajadus liiga hilja, ema kutsus ise kiirabi väites, et laps lihtsalt järsku enam ei hinganud. Arstid tuvastasid haiglas, et osad vigastused oli tekitatud juba varem ja suuremad siis hetk enne kui ema kiirabisse helistas. Lapsel diagnoositi mitmeid mõrasid ajus, mõrad ribides, laps ei olnud võimeline võtma silmadega kontakti (sel hetkel ei olnud võimalik teha kindlaks, kas laps üldse näeb), neelamisrefleks puudub ja toideti teda ainult sondiga.

See on põhjus, miks mind kriisihoolduspere teenus huvitab. See võiks olla üheks ennetavaks meetmeks, et lapsed ei satuks haiglasse nii suurte vigastustega, kus enam neid aidata ei ole võimalik.

Tuleb ette olukordi, kus on vaja laps kiiresti vanemate juurest eraldada. Enne 2020 aastat oli ainukeseks võimaluseks paigutada laps turvakodusse. Alates 2020 aastast sai alguse kriisihoolduspere pilootprojekt, mida on tänaseni pikendatud ja, mida rahastab Euroopa Sotsiaalfond (Kulmar, 2020). Kriisihoolduspere pakub perekonnast eraldatud või kriisiolukorda sattunud lapsele võimalust olla turvalises ja kodulähedases pereskeskkonnas nii kaua kuniks selgub lapse edasine elukorraldus (Sotsiaalkindlustusamet). See on vajalik, sest kõigis kohalikes omavalitsustes ei ole turvakodu, mis tähendab lapse paigutamist kodukohast kaugemale, mis eeldab ka näiteks õppeasutuse vahetust (Sotsiaalkindlustusamet). Kriisihoolduspere peab olema valmis last vastu võtma kahe tunni etteteatamise ajaga, teenuse eesmärk on pakkuda lapsele

põhivajaduste rahuldamist, emotsionaalset toetust, hariduse jätkamist jms, teenust osutatakse maksimaalselt 90 kalendripäeva või kuni lõpliku kohtuotsuse tegemiseni (Sotsiaalkindlustusamet).

Teemat on oluline uurida, sest Eestis ei ole kriisihoiduspere kohta varasemalt uuritud. Arvestades, et teenus on Eestis kolmandat aastat on ka arusaadav, et vastavat teavet on minimaalselt. Oma tööga soovin pakkuda rohkem teadmiseid kriisihoiduspere teenusest ja selle olemasolust.

Olles töötanud noortekeskuses ja omades varasemaid praktika kogemusi nii Lastemajas kui ka haiglas, olen puutunud kokku paljude erinevate laste ning noortega. Enda töökogemuse põhjal mõistsin, et selliseid olukordi, kus laps tuleks perest kiiresti eraldada juhtub meie ümber tihti. Mind hakkas huvitama, kuidas täpselt on võimalik last sellele teenusele suunata ja, kuidas kriisihoiduspere toimib. Kahjuks ühtegi kriisihoiduspere suunatud juhtumit mul ei olnud, küll aga turvakodusse paigutamise juhtumeid oli mitmeid. Näiteks ühe lapse suunasime turvakodusse koos emaga, sest emal olid puudulikud teadmised ja oskused lapse kasvatamisest ning turvakodus oli võimalus ema õpetada ja toetada, et ema saaks peale oskuste omandamist lapsega koju naasta. Kuid kõik emad kahjuks ei ole nõus või ei ole võimelised lapse eest hoolitsemist õppima. On ka sellised, kes otse ohustavad oma lapse elu ja tervist – näiteks juhtum, millega ma oma tööd alustasin. Selliste laste jaoks oleks kohene eraldamine ja kriisiperre paigutamine lapse elu päästev võimalus.

Kriisihoiduspere teenus on Eestis uus ja varasemalt seda uuritud ei ole. Kriisihoiduspere pakub lapse perest eraldamisel ajutist perepõhist keskkonda ja spetsiaalse ettevalmistusega pered on valmis last vastu võtma kahe tunnise etteteatamise ajaga (Sotsiaalkindlustusamet). Käesoleva töö eesmärk on teada saada ja mõista kriisihoiduspere teenuse toimimist Eestis. Selle tuleku põhjendust ja esimesi positiivseid kogemusi ning raskusi rakendamisel.

Sellest tulenevalt on minu töös järgmised uurimisküsimused:

1. Millised on esimesed kogemused kriisihoiduspere teenusega ekspertide hinnangul?
2. Milline näeb välja kriisihoiduspere paigutamise protsess lapse jaoks ekspertide hinnangul?
3. Kuidas toimib kriisihoiduspere teenus Eestis ekspertide hinnangul?

Soovin tänada kõiki intervjueeritavaid, kes olid nõus küsimustele vastama ja panuse eest käesoleva töö valmimisse. Lisaks soovin tänada oma töö juhendajat, kes oli mulle abiks selle lõputöö valmimisel ja eelretsensenti asjalike soovitude eest.

1 TEOREETILINE ÜLEVAADE

Töö teoreetilises osas käsitlen teemasid, mis on seotud laste perest eraldamisega juhul kui lapse bioloogiline perekond ei ole võimeline lapsele looma turvalist kasvukeskkonda ja lapse tervislik areng on ohtu seatud. Siin käsitletavat teemat on turvaline lapseõlv, lapse parimad huvid ja asutuspõhises asendushoolduses viibimise kahjulikkus lapsele. Samuti annan ülevaate kriisihooldusperede teenusest, kriisihoolduspereks saamisest ja kohaliku omavalitsuse rollist kriisihooldusperedega töös.

1.1 Turvaline lapseõlv

Lapsevanem või last kasvatav isik on vastutav lapse õiguste ja heaolu eest (Lastekaitseeadus, 2023). Lapse heaolu mõjutab nii laps ise, inimesed tema ümber kui ka keskkond, tulenevalt lapse vanusest täienevad tema kokkupuuted eri keskkondadega (Reinomägi jt, 2014). Noorematel lastel võibki see piirduda ainult pere ja lähedastega, kuid vanemaks saades lisanduvad sinna lasteaed, kool ja huviringid (Reinomägi jt, 2014). Lapsevanema ja lapse rollid on perekonnas erinevad, seda saab nimetada võimusuhteks ehk lapsevanemal on kohustus enda lapse eest hoolitseda ja teda kasvatada ning lapsel kohustus vanemat kuulata (Salla jt, 2013).

Suhe lapse ja lapsevanema vahel võib olla lapsele kahjustav kui vanemal on raske iseendaga toime tulla (sõltuvusharjumused, stress, töötus) või puuduvad oskused lapsega toime tulla (vähesed teadmised, lapse keeruline käitumine) (Salla jt, 2013). Aastal 2022 registreeriti Eestis 3244 perevägivallaga seotud kuritegu, millest 26 protsendil olid otsesteks ohvriteks lapsed (Justiitsministeerium, i.a). Võrreldes aastaga 2020, kus registreeriti 3987 perevägivallakuritegu, siis laste vastu suunatud vägivalla protsent oli 27, mis näitab, et laste vastu suunatud vägivalla moodustav protsent ei ole oluliselt muutunud (Justiitsministeerium, i.a).

Lapse väärkohtlemine on hooletusse jätmine, vaimne, emotsionaalne, kehaline ja seksuaalne väärkohtlemine, alavääristamine, hirmutamise ja kehaline karistamine, samuti karistamine mis tahel muul viisil, mis ohustab lapse vaimset, emotsionaalset või füüsilist tervist on keelatud (Lastekaitseeadus, 2023). Lapse õiguste konventsiooni (1991) kohaselt tuleb last kaitsta igasuguse füüsilise, seksuaalse ja vaimse vägivalla, kuritarvituse, hooletusse jätmise, hooletu või julma kohtlemise eest, kui laps viibib vanemate, seadusliku hooldaja või seaduslike hooldajate või mõne teise lapse eest hoolitseva isiku hoole all.

Vägivallal on mitmeid eri liike, kuid lapsel on õigus kasvada vägivallavabas keskkonnas. Füüsilist vägivalda mõistetakse kui teisele isikule vastu tema tahtmist haiget tegemist läbi füüsilise jõu kasutamise, mis võib põhjustada teisele inimesele vigastusi, füüsilist valu või isegi surma (Kriminaalpoliitika, i.a). See vägivalla liik on kõige paremini tuvastatav, sest füüsilise jõu kasutamine teise isiku vastu võib jätta ohvrile nähtavad füüsilised kahjustused (Kriminaalpoliitika, i.a).

Seksuaalse väärkohtlemise alla läheb igasugune seksuaalne tegevus, mille sooritab vanem või mõjuvõimsam isik, millesse on tahtlikult kaasatud olenemata lapse nõusolekust, alla 18-aastane laps (Conte ja Vaughan-Eden, 2017: 96). Selline käitumine võib olla nii kontaktne ehk lapse intiimsete kehaosade katsumine, vaginaalne või anaalne suguühe või laskmine lapsel puudutada inimese intiimseid kehaosi või mittekontaktne näiteks ekshibitsionism, piilumine või pealt vaatamine ajal, kus laps tegeleb privaatsete tegevustega (pesemine, riietumine jms), lapse kaasamine pornograafia tegemisse või vaatamisse ning lapse seksuaalsel viisil pakkumine või ahistamine (Conte ja Vaughan-Eden, 2017: 96). Seksuaalse väärkohtlemise tõttu tekkinud kõige levinumad sümptomid noorte ja laste seas on õudusunenäod, depressioon, endassetõmbunud käitumine, agressiivsus ja regressiivne käitumine (Conte ja Vaughan-Eden, 2017: 103).

Hooletusse jätmine võib olla nähtav hoolitsemata välimusega, näiteks kui laps tuleb kooli pidevalt pesemata ja piisava riieuseta, kuid see võib olla ka vajaliku arstiabi saamata jätmine ning ka lapse emotsionaalsete põhivajaduste rahuldamata jätmine (Erickson jt, 2017: 127). Emotsionaalne hooletusse jätmine mõjutab erinevas vanuses lapsi erievalt, nooremad lapsed võivad karta või mitte suuta olla üksinda, kooliealised lapsed võivad olla impulsiivsemad ja neil võivad olla kohanemisprobleeme ja noorukite seas esineb kuritegevust, agressiivsust ja vaimse tervise häireid (Erickson jt, 2017: 133).

Emotsionaalne väärkohtlemine on näiteks vaenulik ja tõrjuv käitumine lapse suhtes ja muud mittefüüsilised vormid, milleks võivad olla näiteks lapsele olulise inimese (õde, vend, vanemad) halvustamine, lapse häbistamine/alavääristamine või alandamine (eriti avalikus kohas viibides) ja samuti ka lapsele ütlemine, et ta väärrib väärkohtlemist (Hart jt, 2017: 147). Emotsionaalne väärkohtlemine võib olla ka ära kasutamine, näiteks lapse julgustamine prostitutsioonile, terroriseerimine näiteks lapsel magamise või puhkamise takistamine, emotsionaalne reageerimatus ehk suutmatus väljendada lapse vastu hoolivust ja armastust, isoleerimine ehk ebamõistlike

piirangute seadmine lapse suhtlemisele pereliikmete või eakaaslastega ja ka vaimse tervise, meditsiinilise ja haridusliku hooletusse jätmise, mis ignoreerivad või ei paku vajalikku ravi lapse vaimsele, meditsiinilisele ja hariduslikele probleemidele ja vajadustele (Hart jt, 2017: 148-149). Laste emotsionaalne väärkohtlemine on enamasti seotud ka kõigi teiste väärkohtlemise liikidega või on nendega tihedalt seotud (Hart jt, 2017: 158).

Lastekaitseüsteemi Eestis reguleerib Lastekaitseseadus (§11, 2023). Lastekaitseüsteemi väärtuseks on tagada lapsele õigus turvalisele lapseõlvele ja lapse vajadustele vastavate arengutingimuste tagamine, kuid kui lapsevanemad või hooldajad ei suuda oma last toetada peavad lapse kaitsmiseks sekkuma avalikud institutsioonid (Civitta, 2022).

Kohalikes omavalitsustes on eraldi lastekaistetöötaja ehk laste heaolu spetsialist. Olukorras, kus tuleb teade kohalikku omavalitsusse, et lapse heaolu ja turvalisus võib kodus ohus olla selgitab spetsialist välja täpsema koduse olukorra ja teeb koostööd teiste isikute või spetsialistidega, kes lapse heaolus rolli võivad mängida (Sotsiaalkindlustusameti kodulehekül, i.a). Lastekaistetöötaja hindab esialgu lapse abivajadust, kas tegu on abivajava või hädaohus lapsega (Sotsiaalkindlustusamet, 2017). Hädaohus olevat last võib vajadusel paigutada ohutusse keskkonda ilma lapsevanema nõusolekuta (Lastekaitseseadus §32, 2023). Kohus teeb lapse vanematest eraldamise otsuse, kuid kohaliku omavalitsuse laste heaolu spetsialistil on õigus eraldada perest hädaohus laps enne kohtumäärust juhul kui lapse perekonda jätmise ohustab lapse tervist või elu (PKS §135). Sellisel juhul peab kohalik omavalitsus koheselt esitama kohtule avalduse lapsevanema hooldusõiguse piiramiseks (Lastekaitseseadus §33, 2023).

1.2 Lapse parimad huvid

Kõikide last puudutavate otsuste tegemisel tuleb lähtuda alati lapse parimatest huvidest (Lapse õiguste konventsioon, 1991; Lastekaitseseadus, 2023). Lapse õiguste komitee (2013) selgitab, et lapse parimaid huve tuleb kohaldada iga lapsega individuaalselt ja lapse parimad huvid tuleb välja selgitada iga lapse kohta personaalselt, sest olukorrad ja asjaolud erinevatel lastel on erinevad. Näiteks olukordades, kus lapsevanemad ei suuda lapsele tagada turvalist, hoolivat ning stabiilset elukeskkonda, tuleb lähtuda lapse parimatest huvidest ning riik on kohustatud tagama lapsele asendushoolduse väljaspool tema enda perekeskkonda (Nuiamäe jt, 2020). Asendushooldus on sotsiaalteenus, mida korraldab kohaliku omavalitsuse üksus, selle eesmärk on pika- või lühiajaliselt lapse heaolu ja õiguste tagamine läbi peresarnaste elutingimuste (SHS §45⁵, 2015).

Aastal 2021 eraldati peredest kokku 255 last, 44 neist paigutati turvakodusse ja 140 asendushooldusele (Sarv, 2022). Eesti Sotsiaalhoolekande seaduses (2017) seisab, et lapse perest eraldamisel on võimalik ta paigutada olenevalt pika-või lühiajaliselt asendushooldusteenusele. Asendushoolduse vorm võib-olla perepõhine või asutusepõhine (Sotsiaalkindlustusameti koduleht, i.a). Esimeses kasvab laps vastava ettevalmistusega perekonnas ja teises vastavas asutuses (perekodu, asenduskodu) koos perevanema või vahetustega kasvatajaga (Sotsiaalkindlustusameti koduleht, i.a). Lapse loomulikuks arengu ja kasvu keskkonnaks peetakse perekonda ehk kui laps vajab mingil põhjusel asendushooldust, siis eelistatakse alati pigem perepõhist asendushooldust (Lastekaitseseadus, 2023). Asutusepõhine asendushooldus ei pruugi pakkuda lapsele piisavalt armastust ja hoolitsust ning see tõttu võib väikelastel tekkida käitumisprobleeme ja probleeme kõnearenguga (Richardson ja Young, 2007). Tervislikud suhted perekonnas on lapse jaoks olulised kui laps tunneb, et tema vajadustega arvestatakse ja neid märgatakse, siis areneb ka lapse empaatia (Sotsiaalkindlustusameti kodulehekülg, i.a).

Tulenevalt perekonnaseadusest (2023) kui alaealise lapse kummalgi vanemal ei ole esindusõigust või lapse päritolu ei ole võimalik kindlaks teha määratakse talle eeskostja. Eeskostet vajavast lapsest peab teavitama seda valla-või linnavalitsust, kus laps viibib (Olm, i.a). Eestis hindab inimese sobivust eeskostjaks kohus, kes vajadusel määrab eeskoste ning võib sobiva isiku leidmiseks pöörduda valla-või linnavalituse poole (Perekonnaseadus, 2023). Perekonnaseadusest (2023) tulenevalt kuulub eeskostjale lapse isikuhooldus- kui ka varahooldusõigus. Juhul kui lapsele on vaja määrata eeskostja, kuid puuduvad alused võtta vanemalt ära vanema õiguseid saab määrata lapsele erieestkoste nende ülesannete täitmiseks, millega vanem ise toime ei tule (Olm, i.a).

Lisaks on võimalus last lapsendada kui see on lapse huvides vajalik ja on alust arvata, et lapse ja lapsendaja vahel tekib vanema ja lapse suhe (Perekonnaseadus, 2023). Lapsendamisel on vajalik lapse nõusolek kui ta on vähemalt 10-aastane, alla 10-aastase lapse nõusolekut arvestatakse kui lapse arengutase seda võimaldab ning laps annab enda nõusoleku isiklikult lapsendajale (Perekonnaseadus, 2023). Samuti peavad enda nõusoleku andma lapse vanemad, välja arvatud juhul kui nad on kehtvalt võimetud avaldust esitada, nende viibimiskoht on kehtvalt teadmata või kui vanematelt on hooldusõigus täielikult ära võetud (Perekonnaseadus, 2023).

1.3 Asutuses olemise kahjulikkus lapsele

Eestis oli 2018. aasta lõpuks 2452 last riiklikul hooldusel, kellest 801 elasid asutustes ja hooldusperedes elas vaid 115 last (Linno ja Strömpl, 2023). Asutuspõhisel asendushooldusel töötajad vahetuvad ja nad näevad oma rolli pigem põetamise ja füüsilise hoolitsuse pakkumisena kui psühholoogilise hoolitsuse pakkumisena (Browne, 2009). Inimsuhete kvaliteet varajases lapsepõlves on tihendalt seotud inimaju struktuuride arenguga, millest kolm esimest eluaastat on kõige kriitilisema tähtsusega aju arengu seisukohalt (Sotsiaalministeerium, 2014). Lapsel on vaja kogeda püsivaid ja lähedasi emotsionaalseid suhteid, mis on olulised aju normaalse arengu jaoks ja eelduseks inimese hilisemates eluetappides tervete ja usalduslike suhete kujunemiseks (Sotsiaalministeerium, 2014). Aju arengut pärsib emotsionaalse tähelepanuta jätmise, mis põhjustab mitmeid neurobioloogilisi probleeme ja häireid, millel on negatiivne mõju inimese elukvaliteedile, sotsiaalsetele suhetele, õppimissuutlikkusele kui ka laiemalt oma potentsiaali realiseerimisele (Sotsiaalministeerium, 2014). Asenduskodudes võib olla liikumisi vastavalt vanusele ja soole, kuid hoolitsuseta lapse asendushoolduse tagamise puhul on oluline üleskasvatamise järjepidevus ehk selle tagamiseks tuleb vältida lapse mitmeid ümberpaigutamisi asendushoolduse kestel (Sarv, 2013). Ümberpaigutamisel peab laps uuesti kohanema uute kasvatajate ja lastega ning võib kaasneda lapse lasteaia või kooli, tervishoiu jm tugiteenuste osutajate vahetumine, lisaks võivad katkeda suhted sugulaste ja sõpradega (Sarv, 2013).

1.4 Kriisihoiduspere

Kriisihoiduspere on pere, kes on valmis vastu võtma last igal ajal nii päeval kui öösel, et lapse eest lühiajaliselt hoolitseda, tavaliselt kestab paigutus mitte rohkem kui kaks nädalat (Shireman, 2015). Kriisihoidused saavad tavaliselt selle eest raha, et kui parasjagu ei ole ühtki last nende juures, siis säilitada suutlikkus kriisiolukorras last paigutada (Shireman, 2015). Pered, kes pakuvad kriisihoiduspere teenust peavad suutma tegeleda lapse hirmude ja ärevusega, mis on seotud nende bioloogilisest perest eraldamisega ja võõrasse keskkonda sattumisega (Shireman, 2015).

Eestis sai kriisihoiduspere alguse pilootprojektist 2020.aastal, mida rahastab Euroopa Sotsiaalfond (Kulmar 2021, Sotsiaalkindlustusamet). Selle teenuse arendamiseks viidi läbi hange, mille eesmärk oli leida organisatsioon, kes leiaksid sobivad pered ning tegeleks nende nõustamise ja toe pakkumisega (Sotsiaalkindlustusameti kodulehekülg, i.a). Hankeleping sõlmiti SOS

Lasteküla Eesti Ühinguga, kelle ülesanne lisaks nõustamisele on koordineerida teenuste osutamist (Sotsiaalkindlustusameti kodulehekül, i.a).

Eestis pakub kriisihoolduspere lühiajalist (maksimaalselt 90 päeva) perepõhist alternatiivi turvakodule, et lapsed saaksid viibida stabiilses ja toetavas perekeskkonnas nii kaua kuniks selgub nende edasine elukorraldus (Sotsiaalkindlustusameti kodulehekül, i.a). Teenuse sihtrühmaks on Lastekaitseaduse (2023) §30 järgi hädaohus olev laps, kes on oma elu või tervist ohustavas olukorras ja laps, kelle käitumine ohustab tema enda või teiste isikute elu või tervist (Sotsiaalkindlustusamet).

1.4.1 Kriisihoolduspereks saamine

Kriisihoolduspereks saamisel peab kohalik omavalitsus olema sõlminud koostööleppe Sotsiaalkindlustusametiga (Sotsiaalkindlustusamet, 2021). Soovides saada kriisihoolduspereks tuleb vastata mitmetele nõudmistele, olulisemad neist on:

1. Peab olema vähemalt 25-aastane.
2. Peab olema lastega töötamise või laste kasvatamise kogemus.
3. Peab olema vähemalt keskharidus.
4. Peab olema töökoht, mis ei sea piiranguid teenusele tuleva lapse eest hoolitsemisel.

Kui eelnevad punktid on täidetud ja kohalik omavalitsus on liitunud projektiga saab esitada avalduse Sotsiaalkindlustusametile, kes viib läbi hindamise ja ettevalmistusega seotud toimingud (Sotsiaalkindlustusamet). Peredele, kes hindamise läbivad korraldatakse eraldi PRIDE koolitus ja traumakoolitus (Sotsiaalkindlustusamet).

PRIDE programmi arendasid 1990. aastal USA spetsialistid, see jõudis Eestisse aastal 2000 ja seda uuendati viimati 2022.aastal (Tarkvanem kodulehekül, i.a). Koolitus ongi suunatud tulevastele hooldusperedele, lapsendajatele ja eeskosteperedele, kellel peavad olema kindlad teadmised ja oskused, et olla lapsele, kes ei saa kasvada enda bioloogilises peres, võimalikult hea vanem (PRIDE-i eelkoolitus, i.a).

Kriisihoolduspere peavad olema valmis last vastu võtma lühikese etteteatamise ajaga ja kriisihoolduspere ema Ene Augasmägi on öelnud, et ajalise ressursi olemasolu ja paindlikkus on kriisihoolduspereks hakkamisel oluline (Oja, 2022). Lisaks laste päästmisele eluohtlikest olukordadest on peredele määratud selle eest tasu:

1. Ettevalmistusperioodil, milleks on pereuuringu kodukülastus, lisavestlus ja PRIDE eelkoolitus või lisakoolitus 19,5 eurot (bruto).
2. Valmisolekutasu kui last ei ole teenusel 19,5 eurot (bruto).
3. Lapse peres viibimise ajal 33,50 eurot (bruto) päevas ja lisaks lapse isiklikeks kuludeks vähemalt 8 eurot päevas.

1.4.2 Kohaliku omavalitsuse (KOV) ülesanded

Lapse paigutab kriisihooldusperre KOVi töötaja või töövälisel ajal, mil KOV ei ole kättesaadav saab seda teha Lasteabi kaudu ka politsei (Sotsiaalkindlustusamet). Lasteabi on mõeldud laste ja perede aitamiseks ja toetamiseks ööpäevaringselt, kuhu saab pöörduda läbi veebivestluse või helistades tasuta nõustamis telefonile (Riigiportaal, i.a). Pöördujateks võivad olla lapsed kui ka täiskasvanud, kellel on mure lapse pärast (Riigiportaal, i.a). Kohaliku omavalitsuse roll on hinnata lapse abivajadust ja vajadusel võtta kasutusele õiguslikud vahendid (kohtusse pöördumine) hooldusõiguse ja suhtlusõiguse piiramiseks vastavalt perekonnaseaduses (LasteKS §331g3 ja §28) sätestatud alustele (Sotsiaalkindlustusamet). KOV töötaja selgitab välja, planeerib ja korraldab lapse edasise pikemaajalise elukorralduse, selgitab lapsele eakohaselt eraldamise põhjuseid ning annab informatsiooni edasise elukorralduse kohta (Sotsiaalkindlustusamet). Samuti hindab lapsevanemate olukorda ja vanemlike oskusi, et lapsel oleks võimalik koju tagasi pöörduda või planeerib lapse paigutamise mõnele teisele asendushooldusteenusele (Sotsiaalkindlustusamet).

PROBLEEMISEADE

Olles ise kursis kriisihoidusperedega ajast, mil need Eestisse loodi olen jälginud ja uurinud kriisihoidusperede teenuse kohta Eestis. Asendushooldusest räägitakse ja teatakse enamasti mingeid vorme, kuid kriisihoidusperedest ja sellest, mida see endast kujutab teab avalikkus üpris vähe. Lapsed kelle kohta ei ole veel kohtu poolt otsust tehtud võiva pikalt viibida asutuspõhisel asendushooldusel, mis on nende arengu seisukohalt kahjulik (Browne, 2009). Väikestele lastele on asutuspõhine asendushooldus eriti kahjulik, sest see mõjutab nende neuroloogilisi funktsioone aju arengu perioodil, mis põhjustavad käitumise ja emotsionaalsete oskuste puudujääke (Browne, 2009).

Käesoleva töö eesmärk on teada saada ja mõista kriisihoiduspere teenuse toimimist Eestis. Selle tuleku põhjendust ja esimesi positiivseid kogemusi ning raskusi rakendamisel.

Sellest tulenevalt on minu töös järgmised uurimisküsimused

1. Millised on esimesed kogemused kriisihoidusperede teenusega ekspertide hinnangul?
2. Milline näeb välja kriisihoidusperre paigutamise protsess lapse jaoks ekspertide hinnangul?
3. Kuidas toimib kriisihoiduspere teenus Eestis ekspertide hinnangul?

2 METOODIKA

Antud peatükis kirjeldan valitud uurimismeetodit, andmete kogumist ja analüüsi. Enda bakalaureusetöö empiirilises osas kasutasin kvalitatiivset uurimismeetodit. Kriisihooldusperede teenuse toimimisest arusaamiseks on vaja sellega kokku puutuvate ekspertide ja spetsialistide arvamust ja hinnanguid teenusele. Selleks otsustasin kasutada poolstruktureeritud intervjuu meetodit. Kvalitatiivne lähenemiseviis aitab märgata olulisi aspekte, mis võivad olla n-ö ridade vahele peidetud (Kalmus jt, 2015). See uurimisviis sobis mulle, sest Eestis on kriisihooldusperede kohta vähe informatsiooni ja vaja oli teada saada, kuidas täpselt antud teenus töötab, millised on kogemused ning millist eesmärki see täidab.

2.1 Andmekogumine

Valmistasin eelnevalt ette ekspertintervjuu kava, millele toetuda, kuid vestluse käigus tekkis täpsustavaid küsimusi, mida ma enne intervjuud ei osanud ette näha. Kava koostas iseseisvalt, saades töö juhendajalt enne intervjuu toimumist kinnituse, et antud küsimused on sobilikud. Intervjuukava (Lisa 1, lisa 2) koostamisel keskendusin peamiselt teemadele, mis olid huvipakkuvad ja töö valmimiseks vajalikud, kuid mille kohta ei olnud võimalik vastuseid leida mujalt. Kõik intervjuud planeerisin ja viisin läbi märtsis 2023. Intervjueeritavatega võtsin ühendust e-posti teel, kus tutvustasin ennast ja selgitasin täpsemalt, mida ja mille jaoks ma soovin intervjuud teha. Kõik intervjueeritavad olid nõus kohe uurimuses osalema ja väljendati ka rõõmu, et ülikoolis antud teema vastu huvi tuntakse. Kaks intervjuud toimusid minu soovil näost-näku ja kolmas seoses pika vahemaaga Zoomi vahendusel. Esimene intervjuu toimus Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituudis ja teine kohaliku omavalituse laste heaolu peaspetsialisti kabinetis. Minu esimene intervjuu eksperdiga oli ajaliselt kõige pikem, mis kestis peaaegu tund aega. Sellest lähtuvalt, et paljud küsimused olid teenuse toimimisega seotud, siis teised intervjuud olid lühemad, sest ei vajanud enam nende küsimuste kordamist. Intervjuu laste heaolu peaspetsialistiga oli kohandatud lapse kesksemaks ja teenusega seotud spetsiifilised küsimused olid välja jäetud.

Kava oli jaotatud kaheks peamiseks teemaplokiks. Esimeses keskendusin kriisihooldusperede eesmärgile ja vajadusele Eestis. Teises teemaplokis uurisin kriisihoolduspere mõju lapsele läbi ekspertide hinnangute.

2.2 Uurimuse eetiline aspekt

Kõik uurimuses osalejad andsid enda nõusoleku oma nime kasutamiseks, kuid peaaegu kõikides intervjuudes tuli juttu konkreetsematest juhtumitest, mille järgi oleks need juhtumid identifitseeritavad. Seetõttu jätan konfidentsiaalsuse ja laste huvide kaitseks intervjuueeritavad anonüümseks.

2.3 Uurimuses osalejad

Eestis on väike hulk inimesi, kes on seotud kriisihooldusperedega, mis lihtsustas intervjuueeritavate vahel valimist. Esialgsed uurimuses osalejate soovitusel sain lõputöö juhendajalt. Uurimuses osales kaks kriisihooldusperedega seotud eksperti ja üks laste heaolu peaspetsialist. Kõik minu uurimuses osalejad on olnud seotud kriisihooldusperedega algusest saadik ehk aastast 2020.

2.4 Andmeanalüüs

Enne intervjuu algust palusin luba intervjuu telefoniga salvestamiseks ja leppisime kokku, et antud intervjuu salvestust teistega ei jaga ega avalikult kuhugi ülesse ei lae. Hiljem transkribeerisin kasutades veebipõhist kõnetuvastust (saadav aadressil <http://bark.phon.ioc.ee/webtrans/>). Transkriptsioonid lugesin üle ja parandasin programmi tehtud vead. Kogu protsess oli ajakulukas, sest programm ei erista ega tuvasta sõnu, mis on jäänud salvestusele vaiksemalt või on öeldud liiga kiiresti. Seetõttu tuli kuulata kõik intervjuud läbi ja samal ajal parandada transkribeerimisel tehtud vead. Seejärel kodeerisin transkriptsiooni teksti vastavalt temaatilise analüüsi nõuetele (Kalmus jt, 2015)

Analüüsi osas kasutan anonüümsuse tagamiseks koode EP1 ja EP2 viidates ekspertidele ja koodi LHS, mis viitab laste heaolu peaspetsialistile.

2.5 Eneserefleksioon

Kõikide intervjuueeritavatega olid vestlused huvitavad. Intervjuude käigus küsisin tihti täpsustavaid näiteid ja kogemusi, mis siia maani nende praktikas on ette tulnud. Seda kõike seetõttu, et paremini

mõista kriisihoidluspere vajadust ja nende mõju kriisis olevatele lastele. Kõik intervjueritavad jagasid lahkelt täpsustavaid näiteid ja olid väga huvitatud teenusest rääkima.

Intervjuusid tehes kartsin kõige rohkem, kas minu poolt püstitatud küsimused annavad piisavalt sisukad vastused, et neid oleks võimalik pärast omavahel võrrelda ja töös kasutada. Õnneks minu intervjueritavad rääkisid pikalt, kuid vahepeal oli ka teemast kõrvale kaldumisi. Kuid seda see pärast, et teatud küsimustega tuli välja ka teisi teemasid, mida oli vaja enne küsimusele vastamist täpsustada.

Intervjuusid tehes sain aru, et mugavam on teha neid näost-näkku. Läbi veebi intervjuud tehes tekkis üksikuid olukordi, kus hakkasin küsima juba järgmist küsimust enne kui spetsialist oli lõpetanud. Ma ise tundsin, et see oli tingitud sellest, et me ei viibinud koos samal ajal ühes ruumis, mis tõttu on raskem hinnata inimese kehakeelt ja saada aru, kas ta on lõpetanud. Märkasid seda intervjuusid läbi kuulates, sest kohapeal tehtud intervjuudest oli kuulda enne uue küsimuse küsimist pause ja tundsin ka ise seda, et andsin neile rohkem aega mõelda.

Samuti aitas intervjuude ülekuulamine palju enda intervjuerimis oskuseid analüüsida. Näiteks parasiitsõnade korduv kasutamine, mis tõttu nüüd ma teadlikumalt teiste inimestega rääkides püüan neid sõnu vältida.

3 TULEMUSED JA ARUTELU

Antud peatükis analüüsin saadud intervjuude andmeid. Transkriptsioonimärke ja lühendeid kasutan vajadusel ning need on selgitusena välja toodud järgnevalt:

Krusiiv- intervjuueeritava tsitaat

KHP- Kriisihoiduspere

Intervjuude kodeerimise käigus tekkisid järgmised põhi- ja alateemad:

1. Kriisihoiduspere teenuse süsteem
 - Kriisihoiduspere teenuse eesmärk
 - Vajadus kriisihoiduspere teenuse järele Eestis
 - Lapse vanus, õdede ja vendade arv ning laste emakeel
 - Rahaliste vahendite puudus
2. Kriisihoiduspered
 - Kriisihoiduspereks saamise protsess
 - Peamised murekohad kriisihoiduspere teenusega
 - Suhted bioloogiliste vanematega
3. Lapsed
 - Hädaohus olevate laste vajadus kriisihoidusperede järele
 - Perest eraldamise mõju lapsele

3.1 Kriisihoiduspere süsteem

3.1.1 Kriisihoiduspere eesmärk

Selleks, et laps kriisiolukorrast eraldada on vaja laps ka kuhugi paigutada. Kriisihoiduspere ja tavalise hoolduspere kõige suurem erinevus on, see et kriisihoiduspere on lühiajaline. Aastas eraldatakse umbes 250 last, kellest osa saavad minna sugulaste juurde, aga päris suur osa peab minema turvakodusse. Intervjueeritavad toovad välja, et eesmärk on asendada asutuspõhine asendushooldus lapse jaoks sõbralikuma teenusega.

EP2: „Lühiajalise paigutuse vajaduse korral on siis tegelikult selleks ainukeseks võimaluseks ju turvakodu. Aga see eesmärk oligi tegelikult see, et asendada siis tegelikult seda nii-öelda klassikalist turvakodu teenust oluliselt peresõbralikuma teenusega.“

Olukorras, kus laps on vaja kiirelt perest eraldada on nüüd võimalus ta paigutada kriisihoidusperre, kus on perepõhine keskkond. Asutusepõhisel hooldusel on negatiivne mõju lapsele, mis tõttu ongi kriisihoiduspered, kes kiiresti ja lühiajaliselt pakuvad hooldust lapsele kuniks selgub lapse edasine elukorraldus.

Turvatunde loomiseks on oluline, et laps oleks ümbritsetud ühe ja sama inimesega, siis on midagi selles muutavas olukorras kindel. Intervjueeritav toob välja, et lapsele on oluline, et see sama inimene annab süüa, äratab ülesse ja paneb magama.

EP1: “Perede eelis on just nimelt see, et kui turvakodus käivad inimesed tööl vahetusega, üks teeb päevase vahetuse ja teine öise vahetuse, siis peres on ühed ja samad inimesed. Turvakodus lapsel ei ole turvatunnet, sest ta on ära võetud kodust. Ta ei tea üldse, mis saama hakkab, ta on täiesti võõras keskkonnas, ta ärkab hommikul ja ei tea, kes see tädi on, kes ta voodist välja tõstab, sest magama pani teda teine inimene.“

See on oluline, sest tulenevalt lastekaitseadusest (2023) peetakse loomulikuks laste arengu ja kasvu keskkonnaks perekonda. Oluline on, et väikestele lastele pakutaks emotsionaalset lähedust kui nad on väikesed, sest see toetab aju normaalset arengut ja aitab kaasa vanemaks saades tervete ja usalduslike suhete kujundamisel (Browne, 2009)

Kriisihoolduspere plussid lisaks perepõhisele teenusele on see, et peredel on vastav ettevalmistus ja aega, et tegeleda selle ühe lapsega. Näiteks toob üks intervjueeritav välja, et tänu ettevalmistusele on peredel valmisolek vastu võtta traumade ja üleelamistega lapsi.

LHS: „Meie soovime lapsele pakkuda, siis sellist perele kõige lähedasemat asendushoolduse vormi, et see ongi ju pere, et paigutame siis ta perre, kus tal on turvaline olla, et seal kriisihoolduspered on vastava ettevalmistusega. Et nad oskavad selliste lastega, kellel on traumad ja üleelamised selja taga, et siis nad tuleksid toime selle kõigega, et me eelistamegi paigutada last perekonda selleks kriisisituatsiooniks, mitte kuskile asutusse, et me olemegi nüüd viimast paigutamised juba sellest ajast alates, kui meil, SOS'iga see leping on, olemegi paigutanud kõik kriisihooldusperre.“

Seega võib öelda, et peamine eesmärk on lapse paigutamine peresõbralikku keskkonda, kus on spetsiaalse ettevalmistusega inimene, kes oskab last toetada ja tuleb toime lapse läbi elatud traumadega.

3.1.2 Vajadus kriisihoolduspere järele Eestis

Selleks, et aru saada kui suur vajadus Eestis kriisihooldusperede järgi tuleb vaadata statistikat. Eelnevalt tõin välja, et 2021.aastal paigutati 44 last turvakodusse, mille kohta ütlesid ka intervjueeritavad, et 40-50 peret on see, mida oleks hetkel vaja. Reaalsus on aga see, et kriisihooldusperesid on hetkel kuus ja sel aastal plaanitakse juurde võtta veel kolm peret.

EPI: „Kriisihooldusperede vajadus on kindlasti kordades suurem. Võib öelda julgelt, et no vähemalt kümme korda küll rohkem.“

Seega võib öelda, et KHP teenus on intervjueeritavate arvates Eestis väga vajalik. Välja tuuakse perede arvu statistika põhjal, mis oleks vajalik, et eraldamist vajavad lapsed saaksid perepõhisesse keskkonda.

3.1.3 Lapse vanus, õdede ja vendade arv ning laste emakeel

Kriisihooldusperedes ei ole alamvanusepiiri, mis vanusest alates lapsi vastu võetakse. Intervjueeritavad toovad välja, et teenusele soovitakse suunata just väikeseid lapsi seda selleks, et turvakodus on neil raskem hakkama saada kui teismelistel lastel. Nad on isast ja emast eraldatud

ja seltskond on turvakodus suurem, KHP keskkond on stabiilsem, inimesed ei vahetu seal ning eeldatakse, et üks vanematest jääb lapsega koju kui laps perre paigutatakse.

EP2: “Kui peaks juhtuma näiteks, et lühikese etteteatamisajaga helistavad kaks pere ja ühes on varateismeline või teismeline ja teises on väike laps (mõne kuune või aastane). Sellisel juhul loomulikult me eelistame seda teist varianti. Kahju küll, aga eelkõige me mõtleme ikkagi nende pisikeste peale, et kellel on väga raske toime tulla seal asutuses.”

EP2: “Aastate lõikes on päris tihti juhtunud seda, et eraldamist vajavad väikelapsed. Meil on ka selle hanke raames nende aastate jooksul, mida ma olen ka vist avalikkusele maininud, on kõige noorem laps, kes on sattunud meile sinna kriisihooldusperre neljakuune..”

Lähedus on väikese lapse jaoks väga oluline, seda on aga turvakodus raske pakkuda, sest seal on veel lapsi, kes vajavad samamoodi seda, et nendega tegeletakse (Sotsiaalministeerium, 2014). Lisaks on alla kolme aastaste laste puhul on asutuses viibimine eriti kahjulik (Browne, 2009).

Kõikides riikides on ka muukeelseid inimesi ja sellest tulenevalt võib tekkida vajadus aidata neid nende emakeeles või muus neile mõistetavas keeles. Intervjueeritavad tõid välja, et Eestis oleks juurde veel vaja erinevate kodukeelega peresid, et olla valmis abistama rohkem ka teise emakeelega lapsi.

EP1: „Peresid on vaja väga erinevatesse piirkondadesse, on nii-öelda piirkonnad, kus on rohkem eraldamisi. Aga et tegelikult KOVid eraldavad üle Eesti, igal pool on vaja erinevate kodukeelega peresid. Virumaa piirkonnas venekeelseid peresid ja nii edasi. Et jah, vajadus on tõesti kordades-kordades suurem kui see, mis me praegu saame pakkuda.”

Lisaks võib perekondades, kus lapsi eraldatakse olla rohkem lapsi kui üks. Asendushooldusesse eraldatakse õdesid ja vendi sageli, kuid kui õed ja vennad paigutada eraldi, siis lastel puudub oma vahel kontakt, mis aitaks neil olukorda paremini mõista ning üksteist toetada (Pardeck ja Markward, 1997). Sellisel juhul võiks lapsed saada siiski paigutada koos, et säiliks laste omavaheline kontakt ja toetus üksteisele. Intervjueeritavad toovadki välja vajaduse erinevate valmisolekutega perede järele.

EP1: „On pered, kus on palju lapsi ehk on olnud olukordi, kus kohalikule omavalitsusele on vaja viis last paigutada. Meil ei ole selliseid peresid. Et see nii-öelda perede varieeruvus on kindlasti oluline asi.“

Võib öelda, et teenuse loomisel on tuginetu uuringutele, et nooremate laste asutuses viibimine on kahjulik, mida toob välja ka Kevin Browne (2009), öeldes, et neil lastel on vähenenud intellektuaalsed, sotsiaalsed ja käitumuslikud võimed võrreldes nendega, kes kasvavad perepõhises asendushoolduses. Oluline on, et ollakse teadlikud, millistest peredest praegu on puudus või milliseid oleks vaja juurde.

3.1.4 Rahaliste vahendite puudus

Üks intervjuueeritavatest toob ka esile, et oluline aspekt selle juures, miks hetkel peresid Eestis nii vähe on, siis selleks on rahalised põhjused. Eelnevalt tõin töös välja, et kriisihooldusperedele makstakse erinevas summas tasusid.

EP2: „Hetkel on meil kuus pere ja kolme saame sellel aastal juurde võtta, seda puhtal rahalistel põhjustel praegu.“

Seega võib öelda, et rahaliste vahendite olemasolu on oluline, et tagada vajaminev arv kriisihooldusperesid.

3.2 Kriisihoolduspered

3.2.1 Pered, kes soovivad olla kriisihoolduspered

KHP soovijaid tekib rohkem kui on toimunud või toimumas kriisid ühiskonnas nagu sõda või pandeemia, intervjuueeritava sõnul on nendel aegadel on ka pöördumisi olnud rohkem. Sellistel puhkudel soovivad inimesed aidata ja enda panust anda, kuid tihti ei ole see otsus läbi kaalutletud. KHP nõuab perelt väga palju, lisaks vaimsele valmisolekule, ei saa KHP valida, milline laps ning, mis vanuses perre tuleb.

EP1: „Tegelikult põhjus, miks meil ka võib-olla on keerulisem leida kriisihooldusperesid on see, et see nõuab päris palju tegelikult perelt. See mõtteviis, et see laps on siin, aga ta võib edasi liikuda ja siis tuleb järgmine laps, kellel on vaja seda sama hoolt ja armastust. Riikides, kus

kriisihoiduspered on aastakümneid tegutsenud räägivad pered, et tegelikult on ikkagi raske kui laps liigub edasi pikaajalisele elukorraldusele.“

Võib öelda, et perede tugev emotsionaalne valmisolek on intervjueeritavate arvates väga vajalik, et kriisihoiduspereks hakkamisele mõelda. Välja tuuakse olulist asjaolu, et lapsed ei jää kriisihoidusperre, vaid liiguvad kogu aeg edasi, ehk tuleb olla valmis andma endast pidevalt sada protsenti erinevatele lastele.

3.2.2 Kriisihoiduspereks saamise protsess

Kriisihoiduspereks on võimalik hakata olenemata sellest, kas piirkonna KOV on sel hetkel projektiga liitunud või mitte. Intervjueeritav toob välja, et KOV saab liituda projektiga ka siis kui pere on enda soovi juba KHP hakkamiseks esitanud.

EPI: “ See, kas pere enda kohalik omavalitsus on liige projektis või ei ole, siis see ei oma rolli. Peresid on meil alati juurde vaja, mistahes piirkonnas. Valdavalt on niimoodi, et need piirkonnad, kus on pere, siis see kohalik omavalitsus on ka liitunud või liitub. See on lihtsalt praktiline, sest kui pere elab minu piirkonnas ja on vaja eraldada, siis mul ongi siin kohe see pere kasutada juhul kui pere on vaba.“

Intervjueeritavate sõnul on kriisihoiduspereks saamise protsess sarnane hoolduspereks saamise protsessiga ehk esialgu tuleb võtta ühendust Sotsiaalkindlustusametiga. Edasi kohtutakse SKA spetsialistiga, et tutvuda ja arutleda hoolduspereks saamise motiivide üle. Perele kirjeldatakse ettevalmistamise ja hindamise protsessi ja tutvustatakse vajalikke dokumente ja andmeid ning pereuuringu teemasid. Räägitakse ka kriisihoidusperede tugiteenustest, mis on samasugused nagu hooldusperedel (psühholoogiline nõustamine, mentorlus, koolitused). Peale seda antakse perele mõtlemise ja arutlemise aega ning kui pere soovib endiselt saada KHPks võtab ta ühendust SKA spetsialistiga, kus edastatakse juhtumikirjeldused, mida koos perega analüüsitakse. Järgmisena kui pere vastab esialgsetele nõudmistele, siis peavad nad esitama avalduse. Avaldusse saab märkida, mis vanuses ja mitu last ta on nõus vastu võtma. Nimelt on vaja KHP ka erivajadustega liikumispuudega lastele, siis peab olema kohandatud ka tema majas liikumine. Kuigi selliseid kriisihoidusperesid on, siis ei soovita võtta väga teismelisi, eriti kui perel on endal veel kodus elavaid nooremaid lapsi, sest kardetakse, et teismelistega võib kaasas käia pidutsemine ja alkohol, mis tõttu pere ei ole valmis väikeste laste kõrvalt teismelisi enda juurde võtma. Teismelised on ka

tavaliselt rohkem kiindunud enda sünniperre ja kontakti loomine nendega võib olla keerukam kui väikelapsega.

Edasi esitatakse avaldus Sotsiaalkindlustusametisse, kus tullakse avalduse alusel perega koju vestlema. Edasi suunatakse pere eelnevalt teooria osas mainitud PRIDE koolitusele, peale mida arutlevad koolitaja ja SKA spetsialist pere võimalusi ja valmisolekut. Peresid oodatakse liituma tavaliselt eraldi üleskutsetena.

EP2: „Kui see hange välja tuli siis SOS Lasteküla tegi nii-öelda üleskutse ja viimane üleskutse oli selle aasta jaanuaris ja tegelikult üleskutsele reageeritakse väga hästi. Küll päris suur hulk langeb, kui me võtame viimast üleskutset, siis oli üle 100 pere no circa 100 pere jääb ikkagi kõrvale sellest, aga kuna need üleskutsed on väga emotsionaalsed ja sellised toredad, et siis ikkagi inimesed reageerivad ja mul on väga hea meel selle üle, et see näitab, et meil on väga sümpaatsed empaatilised ja toredad inimesed Eestist.“

EP1: “ Suurematel lastel on lojaalsus oma sünnipere vastu palju tugevam. Ehk see nii-öelda vastastikune kiindumus ei arene nii kiiresti, kui võib-olla väikese lapse puhul. “

Võib öelda, et kriisihoolduspereks saamise protsess on põhjalik, mis annab võimaluse ka perel aru saada, kas nad ikka on selleks valmis. Perekond ei pea kahtlema, kas nende piirkond on KHP teenuse osutamiseks sobiv, sest peresid on vaja ükskõik, millistesse piirkondadesse.

3.2.3 Peamised murekohad kriisihooldusperede teenusega

Kuna KHP teenus on Eestis uus, siis on kohti, mida oleks võimalik parandada. Näiteks tuleb intervjueeritava sõnul ette segadust kohalike omavalitsustega, kus teda tuleb rohkem suunata oma rolli täitma.

EP1: “ Osadel peredel on kohalike omavalitsustega päris hea koostöö, aga kahjuks see alati niimoodi ei ole . Kahjuks oleme näinud projekti jooksul, et on päris palju vaja sellist suunamist, et kohalikud omavalitsused kannaks seda rolli, mis tal on. “

Intervjueeritava sõnul on juhtunud olukordi, kus KOV eraldab lapse perekonnast ja paigutab KHP teenusele ning arvab, et sellega on asi lahendatud. Tegelikult siis alles töö algab, sest laps ei saa jääda peresse, kuna see teenus on ajutine (90 päeva) tuleb selle lapse juhtumiga edasi tegeleda ja

vajadusel pöörduda kohtusse. Teenust on võimalik sellisel juhul ka pikendada, kuniks kohus teeb oma otsuse. Intervjueeritud laste heaolu spetsialist toob välja ülesanded, mida tuleb täita KOV lastekaitsetöötajal.

LHS: „Kui meil on vaja laps paigutada kiiresti kähku siis kogu see asjaajamine, et anda infot ja infot vahetada, milline laps tuleb, kust ta tuleb, millised on tema hetkevajadused või see hetkeolukord siis kõik dokumentatsioon käib läbi lastekaitsetöötajad, näiteks esialgse info ankeet tuleb täita. Siis suhtlus kriisihoolduspere ja bioloogiliste vanemate vahel, et sellel hetkel, kui laps on paigutatud kriisihooldusperre on vanematel ikkagi veel võimalus laps tagasi saada, et siis see info vahetamine, et millal külastused toimuvad või kuidas suhtlemised toimuvad, et kõik see selline kokku leppimine käib läbi lastekaitse töötaja. Et selline infovahetus, see kõik jah, et meie oleme see vahelüli pere, kriisihoolduspere ja kohtu vahel ka, et kõik see info käib meie kaudu.“

Seega võib öelda, et koostöö ja erinevate osapoolte arusaamine enda rollist ning selle täitmine on oluline, et tagada sujuv teenuse toimimine.

Lisaks on murekohaks veel lapsega kaasnevad kulutused ja seaduses (SHS §45¹¹, 2023) on ettenähtud 240eurot, et lapsel oleksid olemas toit, riided ja esmatarbeasjad. See summa võib jõuda pereni, aga kuu keskpaigas, kus pere on terve kuu pidanud last enda kuludega üleval pidama.

EP2: “ Loomulikult me valime neid peresid, pered ei tee sellest probleemi, kõigil on olemas need rahad ja ükski laps pole siiamaani nälga jäänud. Hea tava võiks ju olla tegelikult see, et pere ei pea oma rahakotist üleval, ta tuleb niigi, teeb suure teene, tuleb vastu sellele omavalitsusele, riigile ja lapsele ning siis peab nüüd oma kulude-kirjadega alguses last üleval pidama.“

Seega võib öelda, et on oluline, et kui laps on perre teenusele toimetatud, siis raha jõuaks pereni võimalikult kiiresti, et pere saaks katta lapse hooldusel tekkivad kulutused.

Peredele ei maksta toetust, vaid tasu, see on oluline, sest siis läheb see arvesse ka pere pensioniarvestuses. Õiguslikus mõttes nõuab KHP teenuse pakkumine kolme lepingut ja intervjueeritavad toovad välja protsessi bürokraatlikkuse.

EP2: „Murekoht on, et see protsess on õiguslikus mõttes võib-olla natukene keeruline. Et näiteks selleks, et KHP teenust üldse pakkuda siis nagu õiguslikus mõttes me peame olema selle asja lahendanud niimoodi, et meil peab olema kolm lepingut sõlmitud. Üks on siis see raamleping või

põhileping nagu sotsiaalkindlustusameti ja SOS-i vahel, siis teine on omavalitsuse ja siis pere vahel sõlmitav hoolduspereleping, mis on ka kriisihoolduspere teenuse osutamise aluseks. Ja kolmas on veel siis see kokkulepe, mille alusel me saame kuidagi tasu maksta sellele perele nii, nagu seal hankes kirjas on. See eeldab siis veel ühte lepingut, et natukene keeruline, kuigi iseenesest on teostatav, et seal ei ole midagi selles mõttes hullu.“

Samuti ei ole KHP eraldi seaduses väljatoodud, mis tõttu toob intervjueeritav välja, et peredele on segadust tekitav, milliseid toetusid ja kelle käest nad peavad küsima

EP2: „Vaadates seda süsteemi, et siis võib-olla mis tekitab minu jaoks segadust, on see, et meil on see sama pilootprojekt, mille raames tegelikult on ette nähtud, et me saame pakkuda peredele tugiteenuseid. Aga paralleelselt on sotsiaalkindlustusamet hankinud teenuse osutajad hooldusperele. Ja see on teine projekt ja selle projekti raames pakutakse ka tugiteenuseid. Ja siis ongi selline olukord, kus siis tegelikult kuna kriisihoolduspere ei ole ju tegelikult seaduses, siis ta on ka see hoolduspere ehk nad saavad tugiteenuseid kahest allikast, mis iseenesest on väga mõistlik. Aga tekitab mõneti segadust selles mõttes, et palju seda kõike siis võiks olla ja millisest allikast see tuleb, et mina teen selle endale selgeks. Aga noh, pere jaoks võib tekitada sellist segadust.“

Seega võib öelda, et seaduslikus mõttes on vaja mitmeid erinevaid lepinguid, et kriisihoolduspere saaks toimida. Samuti on seaduses kriisihoolduspere eraldi väljatoomine on intervjueeritavate arvates väljalik, et oleks kõigile ühtsemalt arusaadav, millisest allikast teenus tuleb.

3.2.4 Suhted bioloogiliste vanematega

Intervjueeritavad toovad välja, et üheks raskendavaks asjaoluks on ka see, et kuigi pered on vastava ettevalmistusega, siis on lastel õigus suhelda enda bioloogiliste vanematega. Kuna kriisihoolduspere ei saa lapsi valida, ei tea ta enne lapse tulekut seda, millised on lapse bioloogilised vanemad ning, mis lapse peres täpselt juhtunud on. Intervjueeritava toob välja, et kiindumus tekib väiksemate laste vastu kiiremini ja KHP on raske kui laps peab minema tagasi keskkonda, kus tal ei ole turvaline ja kus temaga juhtus midagi halba.

EP2: “Kriisihoolduspere on samasugune hoolduspere õiguslikus mõttes, siis tegelikult see on ajutine teenus ja see tähendab seda, et need lapsed peavad oma bioloogiliste vanematega saada suhelda. Ja mõningatel juhtudel on nende jaoks ikkagi keeruline see, et suhelda nende inimestega kes on ikkagi lapsele teinud liiga.”

Seega võib öelda, et kuigi pered on läbinud vastava PRIDE koolituse ja traumakoolituse, kus nad on saanud teadmised ja oskused on intervjueeritavate sõnul siiski peredel raske suhelda lapse vanematega, kelle tõttu laps nende juures abi vajab.

3.3 Lapsed

3.3.1 Hädaohus olevate laste vajadus kriisihooldusperede järele

Kõige noorem laps, kes teenusel on viibinud on olnud 4 kuune ja kõige vanem 17. aastane. Põhjusteks, miks lapsed KHP teenusele satuvad on erinevad kriisid, peamised on näiteks koduvägivald, erinevad sõltuvusprobleemid vanematel, hoolimatus lapse suhtes ja seksuaalne väärkohtlemine. Põhjuseks võib ka olla, et lapsevanem vajab haiglas plaanilist ravi. Otseselt ei olegi vanemlusega seotud, aga üksikvanem peab saama ravi ja tal ei ole last kuhugi panna, sellisel juhul on võimalik kasutada KHP. Siis on teada tavaliselt ka kui kauaks laps eeldatavalt KHP juurde jääb ja saab olukorda lapsele selgitada.

LHS: “Lapsele peab tagama sellise kindla päevakava ja oleneb lapse vanusest ja arengu vajadustest, et milline arenguetapp parasjagu lapsel on, et teinekord ei tuldagi lapse jonnihoogetega ning selliste tunnetega toime ja kui vanemal endal puuduvad sellised oskused, et kas last maha rahustada või teda õpetada oma tunnetega toime tulema. Siis vanem läheb ise hästi närvi ja näiteks üks viimane juhtum oligi, kus vanem kasutas lapse suhtes füüsilist vägivalda ja see oli korduv ja seetõttu pidime lapse ära paigutama.”

Samuti on intervjueeritava sõnul juhtunud olukord, kus laps satub pikaajaliselt teenuselt/lahenduselt uuesti ajutisele lahendusele.

EP1: "Ette on tulnud ka seda, et lapsed, kes on varem juba olnud lühiajalisel teenusel ja on läinud edasi pikaajalisele elukorraldusele satuvad tagasi, sest see asi laguneb seal koost. Ehk, siis on laps olnud lapsendatud või on olnud eeskostel ja seal on asjad väga hapuks läinud. Nii et laps, kes juba enne on olnud kriisis, siis on eelduste kohaselt saanud pikaajase lahenduse, aga tegelikult on see arenenud jälle uuesti kriisiks."

Nendest intervjueeritavate näidetest selgub, et ei olegi ühte kindlat põhjust, miks lapsed KHP vajavad. Olukorrad ei ole alati seotud otseselt väärkohtlemisega lapse vastu, vaid on mõeldud ka üksikvanema abistamiseks äärmuslikus olukorras, kus tal ei ole last kuhugile paigutada ja võib ka juhtuda, et lapse pikaajane elukorraldus laguneb koost ja laps satub uuesti tagasi kriisihoidusele.

3.3.2 Perest eraldamise mõju lapsele

Protsess, kuidas lapsed KHP juurde viiakse on erinevad, seda saab teha nii politsei kui ka laste heaolu töötaja. Intervjueeritavate sõnul kui on laps eelnevalt paigutatud mingil põhjusel turvakodusse ja soovitakse üle viia kriisihoidusperre, siis proovitakse enne käija last vaatamas ja temaga tutvumas, et laps oleks kriisihoidusperrega eelnevalt tuttav. Laste heaolu spetsialist või politsei läheb lapsele järgi koju ja esmalt seletatakse vanematele, miks ja mida tehakse ning siis lapsele. Kogu protsess on tehtud lapsele võimalikult valutuks. Ehk lapsele selgitatakse vastavalt vanusele, kuhu ja miks minnakse. Võimalusel proovitakse kodust kaasa võtta lapsele mõni tuttav mänguasi või tekk. Peale lapse toimetamist kriisihoidusperre ja KOVi kohtusse pöördumist võetakse uuesti ühendust lapse bioloogiliste vanematega, kellel on õigus ja võimalus last tagasi saada ning teha enda poolt kõik selleks, et laps saaks nende juurde tagasi tulla. Seda, kas vanemad on võimelised last ise edasi kasvatama hindab laste heaolu spetsialist. Enamasti lähevad KHP lapsed edasi pikaajalisele asendushoidusele väljaspool sünnipere, kas siis hooldusperre, eeskostele või lapsendatakse. On ka olukordi, kus ühelt vanemalt on võetud ära mitu last mingi ajaperioodi jooksul, siis laste heaolu spetsialistil on võimalik hakata mõtlema juba varem hooldusperre peale.

EP2: "Me ei ole kogunud täpseid andmeid, kuid see hea mõte tulevikus koguda täpseid andmeid selle kohta, kuhu lapsed peale kriisihoidusperre juures viibimist edasi liiguvad. Aga nende

juhtumite põhjal, mis on olnud, siis on tegelikult praegu ikkagi kaalukauss sinnapoole kaldu, et lähivad mujale mitte tagasi perre.“

EPI: “Seda, et lapsed tagasi on läinud sünniperre, seda on meil ette tulnud üksikutel kordadel. Pigem on niimoodi, et lapsed lähivad edasi pikaajalisele elukorraldusele väljaspool sünnipere.“

Seega võib öelda, et oluline on laps eraldada perest võimalikult lapsesõbralikult ja tavaliselt lapsed sünniperre kriisihoolduspere juurest tagasi ei lähe.

Intervjueeritavad, kes on lapsi teenusel olles külastanud ütlevad, et neile tundub, et lapsed tunnevad end seal turvaliselt ja, et nende eest hoolitsetakse hästi. Samuti mainivad kõik intervjueeritavad KHP teenuse positiivset mõju lapse arengule.

EPI: “Mõnele lapsele on see esimene kord kogeda elus rutiini ja meie jaoks elementaarseid asju nagu hammaste pesu, puhtad riided ja igapäevane soe toit. On lapsi ka kellega ei ole mängitud ja need lapsed saavadki KHP juures viibides tähelepanu.“

LHS: “Lapsed on õppinud perede juures eakohaseid oskuseid, laste kõne on arenenud ehk lapsed, kes varem ei rääkinud on hakanud KHP juures rääkima, samuti on õpitud potil käima ehk sellised elementaarsed oskused, mida laps peaks perest saama.“

Võib öelda, et KHP pakub lapsele turvatunnet ja koha, kus lapse esmavajadused on täidetud. Samuti ilmneb nendest näidetest, et kui lapse esmavajadused on täidetud, siis arenevad ka lapse eakohased oskused ja võimed.

Intervjueeritava sõnul on vajalik, et see periood, mil laps viibib kriisihooldusel jääks lapse jaoks võimalikult lühikeseks ja ta saaks nii pea kui võimalik edasi liikuda pikaajemale teenusele või võimalusel tagasi enda perre.

EPI: „Beebidel ei ole nii keeruline liikuda ühelt teenuselt teisele, kui näiteks 10 aastasel, kelle eest KHP hoolitseb hästi, aga ta saab aru, mis toimub ning tal on vaja võimalikult kiiresti teada, mis saab edasi.“

Võib öelda, et protsess on raske kõikidele osapooltele, eriti lastele, kes on sellises vanuses, et saavad aru, mis toimub. See on ka üks põhjuseid, miks eelistatakse KHP teenusele võtta nooremaid lapsi ja vanematele lastele leida kiirelt muu stabiilne lahendus, mis oleks pikaajaline.

4 JÄRELDUSED JA KOKKUVÕTE

Minu uurimuse eesmärgiks oli teada saada, kuidas kriisihoolduspere teenus Eestis täpsemalt toimib ja kuidas lapsed sellega kohanevad. Töö teostamiseks kasutasin kahe eksperdi ja ühe spetsialisti arvamust.

Intervjuudest selgus, et kindlasti on oluline tõsta omavalitsuste teadlikkust kriisihooldusperedest ja samuti ka ühiskonna teadlikkust laiemalt, et osata seda võimalust kasutada. Samuti parandada koostööd kõikide osapoolte vahel, et kõik osapooled teaksid, millist rolli nemad selles süsteemis täidavad.

Riigi poolt võiks olla rohkem rahalist toetust kriisihooldusperedele ja rohkem peretoetust peredele, kus on näha, et vanemlikud oskused on puudulikud. Peretoetus võiks olla mitte rahaline vaid pigem psühho-sotsiaalne, näiteks nõustamine ja toe pakkumine kriisis olevale perele, sest raha ei paranda puudulikke suhteid ja vanemlike oskuseid. Mis aga puudutab kriisihooldusperede rahastamist, siis selles osas pooldan neile rohkema raha maksmist (valmisoleku ja selle eest kui laps on juba peres), sest riigi huvides on see, et Eestis oleksid lapsed hoitud ja kasvaksid turvalises keskkonnas. See nõuab peredelt pidevat valmisolekut, et laps võib nende juurde teenusele tulla ja lisaks inimeste heale taatele võiks olla seal ka tasu selle eest suurem, et inimesed soovivad Eesti laste heaolusse panustada.

KHP eesmärgiks üldisemalt võiks ka olla see, et lapse perest eraldamisel ei tekiks küsimust, kas ja kuhu on võimalik last paigutada. Ehk tänu kriisihooldusperedele oleks alati koht, kuhu laps kriitilises olukorras toimetada ja eraldamine ei peaks jääma selle taha, et antud omavalitsuses ei ole turvakodu.

Kriisihoolduspered ei saa siiski täielikult asendada turvakodusid, sest on saadetud laps koos vanemaga turvakodusse ja see on kindlasti parem valik kui see, et lapsevanem kaotab eeskoste või laps eraldatakse üksinda turvakodusse. See tõttu mõistan, et turvakodud on olulised ja kriisihoolduspered ei saa täielikult turvakodu asendada.

Läbi nende vestluste mõistan palju paremini, miks on raske leida perekondi, kes oleksid valmis seda teenust pakkuma. Lisaks emotsionaalsele poolele– kriisihoolduspere ja lapse vahel võib lühikese ajaga tekkida kiindumussuhe, mille katkestamine tekitab uusi traumasid lapsele, ühelt

poolt ning teisalt perelt nõuab see väga paindlikku elugraafikut, mida mitmed palgatööl käivad inimesed ei saa endale lubada.

Minu bakalaureusetöö annab vaid põgusat sissevaadet teemasse, mis kindlasti vajab edaspidist uurimist. Järgmisteks uurimistemadeks võiks olla laste ja perede vaade, hinnangud ja kogemused kriisiholduspere teenusega.

KASUTATUD KIRJANDUS

- Asendushooldus ja kasuvanemlus. (i.a). Sotsiaalkindlustusamet. Kasutatud 10.04.2023.
<https://sotsiaalkindlustusamet.ee/abivajav-laps-ja-taiskasvanu/asendushooldus-ja-kasuvanemlus#lapsendamine>
- Sotsiaalkindlustusameti kodulehekül, (2020). *Arendame kriisihoiduspere ja kutselise erihoiduspere teenuseid.* Kasutatud 12.04.2023,
<https://sotsiaalkindlustusamet.ee/uudised/arendame-kriisihoiduspere-ja-kutselise-erihoiduspere-teenuseid>
- Browne, K. (2009). *The risk of harm to young children in institutional care.* Kasutatud 14.05.2023,
https://www.researchgate.net/publication/326273601_The_Risk_of_Harm_to_Young_Children_in_Institutional_Care_The_Risk_of_Harm_to_Young_Children_in_Institutional_Care
- Civitta (2022). *Tänapäevase lastekaitse juhtumikorralduse, andmevahetuse ja e-teenuste analüüs.* Lõpparuanne 2022. Kasutatud 24.05.2023, [Tänapäevase lastekaitse juhtumikorralduse, andmevahetsue ja e-teenuste analüüs \(1\).pdf](#)
- EV Sotsiaalministeerium, (2014). *Vanemliku hoolitsuseta laste asendushoolduse poliitika roheline raamat.* Kasutatud 27.05.2023, https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Lapsed_ja_pered/Asendushooldus/ah_rr_dets_2014.pdf
- Juhendid ja vormid lastekaitse spetsialistile. (i.a). *Sotsiaalkindlustusamet.* Kasutatud 10.04.2023,
<https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/spetsialistile-ja-koostoopartnerile/laste-ja-peredega-tootavale-spetsialistile/juhendid-ja-vormid>
- Kalmus, V., Masso, A., Linno, M. (2015). Kvalitatiivne sisuanalüüs. *Tartu Ülikool.* Kasutatud 14.03.2023, <https://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>
- Conte, J.R., Vaughan-Eden, V. (2017). Child Sexual Abuse. *In The APSAC Handbook on Child Maltreatment: 95-110.*
- Erickson, M.F., Labella M.H., Egeland, B. (2017). Child Neglect. *In The APSAC Handbook on Child Maltreatment: 127-144.*
- Hart, S.N., Brassard, M.R., Baker, A.J.L., Chiel, Z.A. (2017). Psychological Maltreatment of Children. *In The APSAC Handbook on Child Maltreatment: 145-162.*

Kriisihoolduspere teenus ja erihoolduspere teenus 2022. (i.a). *Tehniline kirjeldus. Lisa I.* Kasutatud 07.11.2022, [HL Lisa 1 - Tehniline kirjeldus_0 \(2\).pdf](#)

Kulmar, A. (2021). Kriisihoolduspere ja kutselise erihoolduspere teenuse pilootprojekt jätkub 2021. aastal. *Sotsiaalkindlustusameti kodulehekülg.* Kasutatud 12.04.2023, <https://sotsiaalkindlustusamet.ee/uudised/kriisihoolduspere-ja-kutselise-erihoiduspere-teenuse-pilootprojekt-jatkub-2021-aastal>

Kuritegevus Eestis. (i.a). Justiitsministeerium. Kasutatud 09.04.2023, <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2022/perevagivald-ja-ahistamine/>

Lapse Õiguste Komitee. (2013). Üldkommentaar nr.14 (2013) lapse õigus tema parimate huvide esikohale seadmisele (artikkel 3 par. 1). Kasutatud 14.04.2022, https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Lapsed_ja_pered/Lapse_oigused_ja_heolu/uldkommentaar_nr_14.pdf

Lapse Õiguste Konventsioon. (1991). *Riigi teataja II.* Kasutatud 10.04.2023, <https://www.riigiteataja.ee/akt/24016>

Lastekaitseadus (06.01.2023). *Riigi teataja I.* Kasutatud 03.03.2023, <https://www.riigiteataja.ee/akt/106012023015>

Linno, M., Strömpl, J. (2023). Child Protection Systems in Estonia and Latvia. Berrick J.D (toim)., Gilbert, N., Skivenes, M, *Oxford Handbook of Child Protection Systems.* Oxford: University of Oxford: 444-464.

Oja, S. (2022). Kriisihoolduspere ema: Laps tuleb ja mõnikord öösiti ja katsub mind, et veenduda, et ma olen alles. *Tark vanem.* Kasutatud 12.04.2023, <https://tarkvanem.ee/kasupere-artiklid/kriisihoolduspere-ema-lugu/>

Olm, A. (i.a). *Eestkoste.* Justiitsministeerium. Kasutatud 17.05.2023, <https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/eestkoste.pdf>

Pardeck, J.T., Markward M.J. (1997). *Reassessing Social Work Practice with Children*. Kasutatud 27.05.2023,

https://www.google.ee/books/edition/Reassessing_Social_Work_Practice_with_Ch/JtdQ_bIahhMC?hl=et&gbpv=0

Perekonnaseadus (2023). *Riigi teataja I*. Kasutatud 30.04.2023

<https://www.riigiteataja.ee/akt/13330603?leiaKehtiv>

PRIDE-i eelkoolitus hoolduspere vanematele, lapsendajatele ja eeskostjatele. (i.a). Kasutatud 18.05.2023, https://tai.ee/sites/default/files/2021-03/154807147525_PRIDE_est.pdf

PRIDE eelkoolitus tulevastele hooldus-, eeskoste- ja lasendajaperedele. (i.a). *Tark vanem*. Kasutatud 15.04.2023, <https://tarkvanem.ee/kasupere/pride/>

Reinomägi, A., Sinisaar, H., Toros, K., Laes, T-L., Krusell, S., Kutsar, D., Ilves, K., Abel-Ollo, K. (2014). *Lapse heaolu mõõtmise käsitus*. Tallinn: Statistikaamet.

Richardson, L.M., Young, M.E. (2007). *Early Child Development from Measurement to Action: A Priority for Growth and Equity*. The World Bank Group: World Bank Publication- Books. Kasutatud 21.05.2023,

https://www.google.ee/books/edition/Early_Child_Development_from_Measurement/Cwa0LZOkv3MC?hl=et&gbpv=1

Salla, J., Surva, L., Ilves, K., Soo, K., Reinomägi, A. (2013). *Lapse turvalisus. Laste heaolu*. Tallinn: Statistikaamet.

Sarv, M. (2013). *Asenduskoduteenuse analüüs*. Kasutatud 27.05.2023, https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/asenduskoduteenuse_analuus_0.pdf

Sarv, M. (2022). *Perest eraldatud lapsed ja asendushooldus aastatel 2011-2021*. *Sotsiaaltöö*. Kasutatud 12.04.2023, <https://www.tai.ee/et/sotsiaalto/perest-eraldatud-lapsed-ja-asendushooldus-aastatel-2011-2021>

Shireman, J. F. (2015). *Critical Issues in Child Welfare*. Ameerika Ühendriigid: Columbia University Press. Kasutatud 23.05.2023,

https://www.google.ee/books/edition/Critical_Issues_in_Child_Welfare/dnqpBgAAQBAJ?hl=et&gbpv=0

Sotsiaalhoolekandeseadus (28.11.2017). *Riigi teataja I*. Kasutatud 10.04.2023, <https://www.riigiteataja.ee/akt/128112017010>

Sotsiaalkindlustusamet. (2017). *Lapse heaolu hindamise käsiraamat*. Kasutatud 30.04.2023. https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/sites/default/files/content-editors/Lastekaitse/Noustamisteenused/lapse_heaolu_hindamise_kasiraamat.pdf

Vägivalla liigid paarisuhtes. (i.a). *Kriminaalpoliitika*. Kasutatud 22.05.2023, <https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/perevagivald/vagivalla-liigid-paarisuhtes>

LISAD

Lisa 1

Intervjuu kava ekspertidele

Sissejuhatav osa:

-Kui pikalt olete te töötanud/milline on teie seos kriisihooldusperedega?

1. Kriisihoolduspere teenuse eesmärk ja ülevaade

-Mis on kriisihoolduspere eesmärk ja kui suur on vajadus Eestis selle järgi praeguse aja näitel?

-Milline on vajadus hetkel Eestis kriisihooldusperede järgi ?

-Millised on hetkel kõige suuremad murekohad seoses kriisihooldusperedega?

-Milline on teie hinnang praegusele kriisihooldusperede teenusele ja mida võiks muuta?

-Milliste asutustega tuleb peamiselt koostööd teha kui on vaja laps suunata kriisihooldusperre?

-Milline näeb välja protsess kui on soov saada kriisihoolduspereks?

-Millist tuge pakutakse kriisihooldusperedele?

2. Lapsed kriisihooldusperedes

-Millised on peamised põhjused, miks lapsed vajavad kriisihoolduspere?

-Kuidas kriisihoolduspere mõjutab lapsi kui nad viibivad seal ainult lühikest aega?

-Kuidas hinnatakse seda, kas laps vajab kriisihoolduspere või turvakodu/muud sarnast teenust?

-Kuidas näeb välja protsess hetkest kui on teada laps, kes vajab kriisihoolduspere abi?

-Mis tavaliselt saab lapsest peale seda kui laps kriisihoolduspere juurest lahkub?

-Kuidas kriisihoolduspere mõjutab laste heaolu?

Lisa 2

Intervjuu kava lastekaitse spetsialistile

Sissejuhatav osa:

-Kui pikalt olete te töötanud seoses kriisihoidusperedega?

-Milline on lastekaitse roll kriisihoidusperedega?

1. Kriisihoiduspere teenuse eesmärk ja ülevaade

-Mis on kriisihoiduspere eesmärk Eestis?

-Milline on vajadus hetkel Eestis kriisihoidusperede järgi ?

-Millised on hetkel kõige suuremad murekohad seoses kriisihoidusperedega?

-Milline on teie hinnang praegusele kriisihoidusperede teenusele ja mida võiks muuta?

2. Lapsed kriisihoidusperedes

-Millised on peamised põhjused, miks lapsed vajavad kriisihoiduspere?

-Kuidas kriisihoiduspere mõjutab lapsi kui nad viibivad seal ainult lühikest aega?

-Kuidas hinnatakse seda, kas laps läheb kriisihoidusperre või turvakodusse?

-Kuidas näeb välja protsess lapse jaoks hetkest kui on teada laps, kes vajab kriisihoiduspere abi?

-Mis tavaliselt saab lapsest peale seda kui laps kriisihoiduspere juurest lahku?

-Kuidas kriisihoiduspere mõjutab laste heaolu?

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Lauriin Mein

1. Annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Kriisihoidusperede teenus ja toimimine Eestis“, mille juhendaja on Judit Strömpl, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Lauriin Mein

27.05.2023